

Searching for an Identity

ÎN CĂUTAREA IDENTITĂȚII

MĂLINA VOICU

This paper is focus on the study of the Association of the Christian Orthodox Students from Romania. The main objective is the study of the motivation of the participation of the students at this Association. In the context of the transformation suffered by the Romanian society in the year of transition, this young people have not the necessary resources (human, material and social resources) to manage adequately their lives. They adopt the Christian Orthodox religion as a solution of the identity crisis provoked by the lack of resources.

Un studiu de caz pe membrii Asociației Studenților Creștini Ortodocși din România

După decembrie 1989, a crescut foarte mult numărul tinerilor care se declară practicanți ai unui anumit cult religios și se implică efectiv în organizații ce au drept scop explicit promovarea unui anumit curent de gândire de tip religios. În acest context se înscrie și Asociația Studenților Creștini Ortodocși Români (ASCOR) care își propune să susțină afirmarea valorilor spiritualității creștin-ortodoxe și ale tradiției românești, predominant în mediul universitar. Studiul de față încearcă să identifice factorii determinanți și mecanismele prin care s-a produs aderarea acestor tineri la ASCOR.

Cadrul teoretic pe care l-am utilizat cuprinde trimiteri la tipurile sociale ale tranziției, elaborate de Dumitru Sandu, la studiile lui Erik Erikson asupra crizelor identitare care pot fi soluționate prin adoptarea unei ideologii, precum și la modelele conceptuale construite de L. Dumont, în domeniul antropologiei, și de S.H. Schwartz, în cel al psihologiei sociale, referitoare la ideologiile individualiste și colectiviste.

Nedeținând resursele necesare perioadei de tranziție, tinerii intervievați, membri ai ASCOR, parcurg o criză identitară pe care încearcă să o soluționeze prin apelul la o ideologie ce are la bază dogma creștinismului ortodox. Dar acest fapt maschează doar criza, nu o rezolvă.

Lucrarea conține o prezentare a principalelor referințe teoretice, urmată de expunerea obiectivelor și ipotezelor urmărite, precum și de metodele utilizate. Partea a treia conține câteva referințe la contextul cultura actual, iar cea care îi urmează cuprinde datele cercetării precum și interpretările pe care le generează. În încheiere sunt prezentate câteva scurte concluzii.

Cadrul teoretic

Prin raportare la societățile tradiționale, modernitatea este considerată adesea atee, dar la o analiză mai atentă se observă că epoca modernă are modul ei propriu de a concepe și trăi religiozitatea. Referitor la această "părăsire" a domeniului religios termenul cel mai des folosit este cel de secularizare, atât a existenței sociale, cât și a Bisericii. Făcând apel la teoria individualismului vs. holismului, Jean Louis-Schlegel (1985), interpretează această secularizare ca pe o individualizare foarte puternică a credințelor în acord cu ideologia individualistă promovată de modernitate. Acest proces este caracteristic mai ales Bisericii Catolice și Protestante, în schimb cea Ortodoxă s-a opus transformărilor, rămânând păstrătoarea mentalității holiste specifice comunităților religioase tradiționale, acest lucru fiind posibil deoarece "ortodoxia este impenetrabilă oricărei reforme" (I.P.Culianu, 1995, pag.212).

Specificul religiozității moderne, indiferent de apartenența confesională, constă în apariția comunităților emoționale. Acestea nu sunt caracteristice doar pentru noile mișcări religioase (secte, comunități carismatice), ci funcționează în mod egal și în instituțiile creștine, în parohii, seminarii, ordine religioase, facultăți de teologie. Ele accentuează latura emoțională a relației dintre membri, iar intensitatea și căldura interacțiunilor din interiorul micului nucleu de credincioși, constituie o condiție și o cale privilegiată de iluminare personală (D.Hervieu-Leger, 1985). O explicație posibilă a apariției acestora și a "fundamentalismului" religios care le însoțește, poate fi revolta credincioșilor față de raționalizarea relațiilor interumane în epoca modernă.

Pe de altă parte, "pentru a interpreta discursul acestor mișcări, trebuie ascultate în contextul lor social" (G. Kepel, 1991, pag.27). Deci este necesară analiza acestor mișcări ținând cont de modificările care au loc în perioada tranziției la noi în țară. Realizând o clasificare a tipurilor sociale ale tranziției, Dumitru Sandu¹ (1996)

arată că există trei astfel de tipuri: reformatul, conservatorul și fundamentalistul. Pentru realizarea acestei tipologii autorul utilizează două criterii de clasificare: atitudinea față de reforma socială și economică și felul resurselor de care dispun indivizii respectivi. Sfera resurselor cuprinde: capitalul uman ("a ști") - ca investiție în educație și capacitate de performanță profesională; capitalul simbolic ("a crede"); capitalul social ("a fi") și material ("a avea"). La fel ca reformatul și conservatorul, fundamentalistul traduce în plan ideologic și comportamental atitudinea față de reformă, precum și resursele pe care le deține pentru a face față perioadei de tranziție.

Deci societatea actuală, aflată în perioada de tranziție, ridică noi probleme tinerilor, atât din perspectiva adaptării la noile cerințe, cât și din cea a construirii unei identități personale. Erik Erikson, referindu-se la mecanismele de construire a identității, arată că în timpul adolescenței individul se confruntă cu o criză identitară puternică, produsă în societățile moderne de statutul indefinit pe care îl deține tânărul, care a depășit perioada copilăriei, dar căruia îi se refuză intrarea în societatea adultă. Pericolul care îl amenință pe tânăr este confuzia identitară manifestată prin: frica de intimitate, identitate negativă și confuzie temporală. Autorul arată că studiile efectuate asupra studenților de la colegiu pun în evidență o prelungire a crizei identitare la aceștia, în comparație cu tinerii care lucrează. Cauza o constituie faptul că studenții nu și-au asumat încă rolul de adulți din cauza neimplicării profesionale efective. O soluție oferită de societate pentru ieșirea din criză este adoptarea unei ideologii, pentru că tinerii caută persoane și idei pe care să le urmeze, pentru care să se sacrifice. De asemenea, religia este cea care îi conferă individului sentimentul încrederii bazale pierdut în timpul crizei identitare. "O religie poate să organizeze conflictele centrale ale sentimentului încrederii /neîncrederii bazale, cultivând în colectiv încrederea în forma credinței și exploatând sentimentul opus în forma păcatului" (E.Erikson, 1963, pag.278).

Deci o variantă posibilă de ideologie promovată în cadrul comunităților emoționale ar fi cea care îmbină credința religioasă și relația directă, nemediată dintre indivizi, cum este cazul ideologiei holiste. Dar, ideologia lumii moderne este ideologia individualistă, afirma L. Dumont (1983), analizând din perspectivă antropologică această problemă. Ideologia individualistă favorizează relațiile mediate inter-individuale, în timp ce holismul încurajează relațiile directe între membrii grupului. Individualismul valorizează individul și neglijează sau subordonează totalitatea socială. În opoziție cu aceasta, ideologia holistă valorizează totalitatea socială și neglijează sau subordonează individul uman.

"Din acest punct de vedere, există două tipuri de societăți: cea în care Individul este valoarea supremă - Individualismul -, și cazul contrar, unde valoarea se găsește în societate ca Tot - Holismul" (L. Dumont, 1983, pag. 35). Opoziția între acestea acoperă parțial opoziția între societățile tradiționale și cele moderne.

Nostalgiile, de tip "holist" pot să existe, sub forma ideologiilor, mișcărilor sociale, politice, religioase la fel de bine și în societățile individualiste, unde indivizii se pot revolta împotriva legii grupului. Deci, deși sunt opuse, cele două tipuri de mentalități pot să coexiste la un moment dat în societate.

Folosind tot distincția între individualism și holism (consider termenul fiind sinonim cu cel de colectivism), S.H.Schwartz elaborează o scală bidimensională ce conține la o extremitate valori proprii individualismului (IND), iar la cealaltă valori specifice colectivismului (COL). Aceste două dimensiuni principale sunt deschiderea la *schimbare* vs. *conservarea ordinii* și *creșterea personală* vs. *depășirea sinelui*.

Pentru prima dimensiune (deschiderea la schimbare / conservatorism) tipurile de valori individualiste sunt autodirecționarea, hedonismul și stimularea. Aceste valori implică autonomie individuală și deschidere la schimbare. Valorile-tip pentru colectivism sunt securitatea, tradiția și conformismul, ele accentuează apartenența la

grup și conservarea ordinii tradiționale (Schwartz, 1992; Schwartz & Sagie, 1993).

Pentru a doua dimensiune, valorile creșterii personale sunt acumularea și puterea. Ele accentuează competiția pentru succesul personal și dominația asupra celorlalți. Valorile-tip pentru depășirea sinelui sunt universalismul și bunăvoința. Ele exprimă cooperarea cu alții și interesul pentru bunăstarea lor (Schwartz, 1992; Schwartz & Sagie, 1993).

Obiectivele și ipotezele cercetării

Obiectivele vizate au fost:

- prezența unor conflicte identitare la membrii ASCOR și modul de soluționare al acestora prin implicarea într-o comunitate emoțională de tip religios;

- adoptarea unei ideologii de tip holist în soluționarea crizei.

Ipotezele cercetării sunt următoarele:

1. Ineficiența capitalului uman, material și social determină supraestimarea capitalului simbolic și adoptarea unei atitudini tip "fundamentalist".

2. Există o relație cauzală între încercarea de soluționare a unei crize identitare apărute la adolescenți și tineri și opțiunea pentru ideologia creștin-ortodoxă.

3. Ideologia promovată de grup este de natură colectivistă, fiind o reacție la transformările care apar în societatea noastră.

Metodele utilizate au fost: observația participativă, ancheta pe bază de interviu (semi-directiv, cu întrebări deschise) și analiza documentelor asociației (Statut, Program de activități).

Observația participativă efectuată în perioada ianuarie-aprilie 1996 a vizat contextele care presupuneau întâlnirea membrilor asociației. Asemenea prilejuri sunt oferite de slujbele religioase care au loc la Biserica Paraclis Universitar din București (Biserica studenților) în special la Liturgia de duminică, de Conferințele organizate săptămânal de ASCOR în Aula

Universității București și de activitățile de la sediul asociației. Am urmărit în special interrelațiile dintre membrii, vestimentația, limbajul folosit și comportamentul efectiv.

Interviurile au fost realizate în aceeași perioadă (ianuarie-aprilie 1996), după un ghid de interviu care a urmărit coordonatele:

1) *"traietoria" individuală* surprinsă prin - momente de criză profesională și afectivă, persoane semnificative, eventuale modele pe care le-a urmat, alte experiențe religioase (cum ar fi sectele religioase, yoga, magie etc.), "convertirea" la credință și semnificația acestui eveniment, intrarea în ASCOR și schimbarea pe care a adus-o în viața persoanei;

2) *Ortodoxie/ "românism"*, ce a vizat atitudinea față de alte religii și de cultura și civilizația occidentală, precum și rolul poporului român în promovarea și menținerea unei mentalități creștine în lumea contemporană;

3) *Practica religioasă* reflectată în: frecvența participării la slujbele religioase, frecvența spovedaniei, respectarea postului.

Am realizat un număr de zece interviuri cu membri ai asociației având vârste cuprinse de între 19 și 29 de ani, studenți în centrul universitar București². Subiecții intervievați sunt studenți la facultăți diferite și activează de perioade diferite de timp.

Context cultural și istoric

În analiza unui grup de tineri care promovează "un curent de gândire ortodoxă românească" (Program ASCOR, pag.1) trebuie avute în vedere câteva coordonate istorice, precum și contextul Est-European actual.

După căderea Cortinei de Fier, în 1989, țările din Estul Europei au intrat în contact direct cu mentalitatea și cultura Occidentală. Deși aparțin aceluiași spațiu cultural, cel european, între Est și Vest există anumite diferențe. Acestea se datorează în parte celor cincizeci de ani de comunism și background-ului socio-cultural

diferit. O importanță majoră din acest punct de vedere o are religia.

Modelul individualist al catolicismului și protestantismului, în special, a generat un alt gen de mentalitate decât cea produsă de ortodoxie. Modelul estic, mai ales cel Balcanic, influențat de Biserica Ortodoxă, este predominant colectivist și tradiționalist.

La acestea se adaugă mentalitatea comunistă ce reprezintă un produs hibrid între ideologia individualistă și cea holistă. "Societatea socialistă menține negarea ierarhiei, dar reintroduce preocuparea pentru toată societatea. Ea combină astfel un element de individualism și unul de holism, este o formă nouă, hibridă" (L.Dumont, 1983, pag. 86).

Astfel, pentru majoritatea balcanicilor, occidentalul este "străinul", iar contactul cu acesta a determinat apariția unor crize ale identității naționale provocate de necesitatea firească de redefinire a propriei existențe și poziții. "Străinul", adică Europa de Vest, este perceput ca fiind situat la antipod. Noile identități naționale ale popoarelor din Est se definesc prin contrast cu Occidentul. Astfel, civilizația europeană modernă este încarnare unei serii de rele și defecte. Opoziția este construită mai ales în termeni morali și metafizici, între bine și rău, virtute și viciu, sănătate și boală, adevăr și minciună, Dumnezeu și Diavol, cer și pământ (I. Čolović, 1996).

Urmărind câteva repere istorice se poate constata că în România interbelică au existat două curente ale ideologiei creștine promovate de către studenți care și-au găsit forma de manifestare în două asociații: Asociația Creștină a Studenților, secție a federației universale a asociațiilor creștine de studenți și Asociația Studenților Creștini Români (P. Andrei, 1976). Prima dintre acestea, după cum o arată și numele nu presupunea nici un fel de implicare naționalistă și nici prezența tendințelor xenofobe, fiind afiliată la un for ecumenic internațional. Cea de-a doua, în schimb, a avut strânse legături cu Mișcarea Legionară. În 1921 Corneliu Zelea-Codreanu devine președintele Asociației Studenților

în Drept din Iași, căreia îi impune un program de acțiuni cu caracter antisemit, iar în 1922 aceasta se transformă în Asociația Studenților Creștini Români (S.Bălănescu, I.Solacolu, 1996). După 1945 aceste asociații și-au întrerupt activitatea. În anii '50 a fost înființată asociația "Rugul Aprins" care cuprindea nu numai studenți, ci și preoți. Activitatea se limita doar la discuții pe teme religioase, dar în scurt timp asociația a fost desființată.

După decembrie 1989 spațiul cultural românesc a fost invadat de nenumărate asociații și grupuri a căror activitate viza domeniul religios (de la practicanții yoga până la diferite secte neoprotestante) și care se înscriu în sfera așa numitelor comunități emoționale. Încercările de a readuce în atenție spiritualitatea ortodoxă s-au concretizat în înființarea Asociației Studenților Creștini Ortodocși Români, precum și în anumite acțiuni organizate de Liga Studenților (conferințe pe teme religioase, construirea unei biserici lângă Facultatea de Drept).

Însă opțiunea pentru credința creștină nu este un fenomen care se reduce doar la sfera acestor comunități, ci este împărtășită de o mare parte a tinerilor români, cel puțin la nivel declarativ. În septembrie 1995, aproximativ 70% din persoanele sub 30 de ani intervievate în cadrul sondajului COMALP, se exprimau favorabil față de afirmația: "Tot ce se întâmplă în lume este hotărât de Dumnezeu", iar 84% se considerau persoane care cred în Dumnezeu mult și foarte mult³.

Prezentarea și interpretarea datelor

ASCOR - prezentare generală

Asociația Studenților Creștini Ortodocși din România a fost înființată în 1990 la inițiativa Părintelui Profesor Constantin Coman și a unui grup de studenți. În prezent asociația are șaisprezece filiale în țară, subordonate administrativ AS-

COR-ului din București. Numărul membrilor activi în București este de aproximativ 30, dar nu se poate stabili o cifră exactă din cauza mării mobilități a acestora.

Scopul asociației este de a promova credința și spiritualitatea creștină ortodoxă prioritar în mediul universitar, prin acțiuni de misiune creștină. Activitatea constă în organizare de cursuri și conferințe care abordează teme de religie creștin-ortodoxă, de pelerinaje la mănăstiri, tabere de muncă și acțiuni de asistență socială.

Un alt scop al organizației, care nu este exprimat explicit în Statutul asociației, dar care apare în Programul de activități, este revigorarea conștiinței naționale și recuperarea valorilor autentice ale culturii și spiritualității românești și a trecutului istoric.

ASCOR-ul, aflat sub patronajul Patriarhiei Ortodoxe Române, organizează acțiuni comune și cu alte asociații cum ar fi Liga Studenților și Asociația Foștilor Deținuți Politici din România. Pe plan internațional este afiliată Asociației Tineretului Ortodox din Balcani (BOYA) și Federației Mondiale a Tineretului Ortodox (SYNDEMOS).

Centrul spiritual al membrilor este Biserica Sfântul Nicolae - Paraclisul Universității (fosta Biserică Rusă) unde aceștia participă săptămânal la slujbele religioase. Deci criteriul pe baza căruia se constituie această comunitate nu este cel al apartenenței teritoriale, ci cel al similarității de vârstă.

Trecând de la latura formală, ASCOR-ul constituie un grup de prieteni în care tinerii întâlnesc oameni cu credințe și preocupări asemănătoare cu ale lor. Aici "omul este angajat într-o unitate de tip parohial alta decât parohia, prin faptul că aici se naște o comunitate de tineri care au aceleași interese și preocupări" (V.V., 29 ani). Această similaritate de atitudini facilitează comunicarea între tineri: "este comunicarea asta (...) este o comuniune fantastică între mine și acești oameni." (N.C., 21 ani). În acest sens ASCOR-ul reprezintă pentru membrii săi un loc în care pot să lege prietenii și pot să lege relații cu putericească încărcătură afectivă: "aici simți acel

duh al comuniunii, al dragostei" (V.M., 24 ani). Deci accentul cade pe latura afectivă a relaționării, ASCOR-ul înscriindu-se în sfera comunităților emoționale.

Acest grup este închis, puțin permeabil privirii exterioare și impune o selecție riguroasă în primirea de noi membri. Criteriul acceptării este prietenia cu unul dintre cei care fac parte deja din ASCOR și recomandarea acestuia, altfel integrarea în grup este dificilă: "a fost destul de rece la început(...) Mi-a trebuit ceva perseverență și bănuiesc că-i trebuie fiecăruia care intră ... nu e ceva dorit" (M.T., 21 ani).

Asociația impune membrilor săi un anumit model comportamental și sistem de valori care își are rădăcinile în gândirea ortodoxă, generând o sub-cultură specifică. Elementele manifeste ale acestei sub-culturi sunt vestimentația și limbajul. Vestimentația, după cum afirmă unul dintre membri, "trebuie să fie simplă, tradițională" (C.M., 29 ani). Aceștia evită îmbrăcăminte în culori vii, cu accesorii vestimentare (tricouri cu desene, bijuterii) sau de tip blue-jeans. Fetele poartă numai fuste lungi și nu se fardează. La Liturgia de duminică, membrii mai vechi și mai activi se îmbracă în costume naționale. Unii dintre aceștia poartă frecvent sumane și traistă țărănească. Limbajul cuprinde mai mult termeni religioși, iar conversația se axează preponderent pe teme de religie. Salutul prin care se identifică membrii este "Doamne ajută!".

Controlul comunitar este destul de crescut, atât în ceea ce privește comportamentele cotidiene, cât și pe cele din timpul slujbelor religioase. Orice deviere de la norma stabilită de grup fiind sesizată și sancționată măcar prin avertismente.

Credința religioasă - resursă a tranziției

Deși din punct de vedere al "vechimii" în organizație și al gradului de activism, membrii ASCOR se împart în două categorii: "vechii", care fac parte din orga-

nizație de 4-5 ani, sunt foarte activi și alcătuiesc "nucleul" acesteia, și "noii veniți", care activează timp de un an-doi și se retrag odată cu absolvirea facultății, există anumite elemente comune tuturor membrilor acestei asociații, și anume tipul resurselor⁴ de care dispun.

Capitalul uman de care dispun sau dispuneau cei intervievați în momentul înscrierii în ASCOR se dovedește a fi inefficient în condițiile create de trecerea la economia de piață. "Vechii" sunt în general absolvenți ai unei facultăți cu profil tehnic (Politehnică, Fizică sau Matematică) și făceau parte din elita profesională a domeniului respectiv, dar schimbările produse în societate i-au determinat să își modifice opțiunea profesională. Astfel, după absolvirea unei prime facultăți s-au înscris la Facultatea de Teologie Ortodoxă și doresc să profeseze în acest domeniu: "Înainte, aveam o carieră largă (...). Când făceam fizică am zis că voi lucra în cercetare, mă interesa mai ales studiul, dar astăzi cu studiul mori de foame. Probabil că voi intra în lupta asta a societății românești culturale" (V.V., 29 ani).

Dar "noii veniți" sunt și ei nemulțumiți de oportunitățile pe care le oferă societatea românească pentru realizarea profesională. Fie că nu pot să studieze domeniul care îi interesează (cazul unei studente la Istorie care vrea să studieze Egiptologia, dar în țară nu are materialele necesare), fie că profilul care îl urmează nu le oferă posibilități de angajare la terminarea facultății, singura șansă pe care o întrevădeau cei mai mulți dintre ei, înainte de înscrierea în asociație, era emigrarea: "Am avut o tendință așa pesimistă până acum, să zic că în România nu te poți realiza... Chiar cu mai mult timp în urmă eram foarte hotărât să plec din țară (...). Făcusem chiar ceva concret în privința asta. Dar în momentul ăsta n-aș mai pleca sub nici o formă" (M.T., 21 ani).

Capitalul social de care dispuneau acești tineri înainte de intrarea în ASCOR era redus. Majoritatea membrilor au avut dificultăți de relaționare cu alți tineri de vârsta lor: "N-am fost foarte integrată social. Prietene propriu-zis n-am avut" (C.A.,

29 ani). Modalitatea de a scăpa de singurătate, foarte des invocată de unii subiecți, a fost aderarea la acest grup: "ASCOR-ul mi-a redat echilibrul, mi-a redat speranța că nu sunt singură, m-a scăpat de singurătate" (N.C., 21 ani). În ceea ce privește relațiile cu familia, acestea sunt în cele mai multe cazuri tensionate, părinții văzând în atitudinea copiilor o exagerare ("Taică-meu zice că sunt anormal, că frizez patologicul" - V.V., 29 ani), iar aceștia condamându-i pentru lipsa de credință.

În ceea ce privește capitalul material, subiecții intervievați dispuneau de resurse financiare modeste, fiind studenți care nu aveau altă sursă de venit decât bursa, și făcând parte din familii cu mai mulți copii și părinții pensionari. Menționez că nu am putut afla veniturile exacte de care dispuneau subiecții, deoarece o asemenea întrebare ar fi trezit suspiciuni.

Deci cei intervievați sunt persoane ale căror resurse umane, sociale și materiale sunt reduse și atunci fac apel la capitalul simbolic, îl supralicitează pentru a face față cerințelor impuse de societate.

Opțiune religioasă și criză identitară

Rămânând în perimetrul traiectoriilor comune parcurse de cei intervievați, se constată o acută căutare a identității personale, provocată de schimbările rapide care au loc în societatea noastră la ora actuală și de ineficiența resurselor disponibile, de momentele de criză (în plan afectiv sau profesional) survenite în viața fiecăruia dintre ei, de vârsta pe care o au și care favorizează apariția unei astfel de crize.

Se remarcă prezența la acești tineri a unei intense căutări de sine, a căutării unui scop în viață: "Eram într-o căutare (...). Era foarte puțin conturat în mintea mea ceea ce vroiam" (N.C., 21 ani) sau "Nu-mi găseam un ideal, ceva la care să ader permanent (...). Căutam ceva, de fapt o continuitate a iubirii, experiența funda-

mentală" (V.A., 22 ani). Uneori această căutare a sensului vieții poate să îmbrace forme dramatice: "eram ca un extraterestru și aveam impresia ca nu am ce face aici (...). Am fost ca o rămă care se târăște și care nu-și găsește sensul în viață" (C.T., 19 ani). La nivelul vocabularului se remarcă utilizarea frecventă a cuvântului "căutare", la toți subiecții, pentru definirea situației trecute, dar și prezente.

Această căutare s-a materializat în plan concret în practicarea altor forme de credință religioasă. Toți cei intervievați au făcut parte dintr-un grup de yoga, de bio-energeticieni sau dintr-o sectă religioasă anterior înscrisii în ASCOR. Au renunțat la aceste practici religioase deoarece erau încărcate de o doză mare de raționalism, minimalizând latura emoțională: "la secte, la yoga simțeam că nu e Dumnezeu pe care îl caut eu, pentru că nu era Dumnezeu al iubirii" (N.C., 21 ani).

Înscirerea în ASCOR a survenit după opțiunea anterioară pentru creștinismul ortodox, într-un moment de criză. În unele cazuri, această criză a însemnat un eșec în plan profesional, în altele un eșec sentimental (ruperea unei legături sentimentale, divorț), definit de subiecți ca: "un impas existențial. Era exact criza despre care se tot vorbește, pe românește, este cumpăna în viață!" (M.S., 24 ani). În depășirea impasului un rol esențial l-au avut spovedania și noii prieteni care au călăuzit persoana pe acest drum. Spovedania este un moment de ruptură: "Așa trebuie să fie spovedania, o ruptură... cu toată viața ta de dinainte și să devii alt om. Ruptura să fie totală, asta este esențial!" (M.S., 24 ani).

Un alt element declanșator al crizei identitare a acestor tineri îl constituie contactul cu cultura occidentală, în urma căruia a fost necesară redefinirea identității naționale. Astfel, față de momentul 1989 acești tineri manifestă o atitudine ambivalentă, latura pozitivă fiind reprezentată de "accesul liber" la valorile ortodoxiei ("Am avut senzația că s-a descoperit cerul pentru noi, s-a dat la o parte un vâl" - V.V., 29 ani), iar cea negativă de contactul cu valorile culturii occidentale ("americanismul ăsta care a pătruns a fost fatal pen-

tru cei mai mulți.(...) Ajunge ca o patimă ideea asta de americanism, de lux, de distracții, exact cum vedem în filme" - M.T., 21 ani).

În viziunea celor intervievați "tarele" lumii occidentale sunt: ideologia materialistă și mas-media. Materialismul acestei lumi îl îndepărtează pe om de credința religioasă ("Societatea modernă este o societate a activității nespirtuale, adică toată structura este materialistă (...) și într-o societate materialistă omul este nefericit." - V.V., 29 ani), iar mas-media îi îndepărtează pe oameni și ajută la propagarea răului în societate ("Cel mai mare rău la ora actuală este mediatizarea, pentru că binele nu trebuie să fie mediatizat, el se transmite de la om la om, răul se transmite prin mas-media" - V.M., 24 ani).

În acest context, redefinirea identității naționale se face prin opoziție față de lumea occidentală, care este depozitara răului, iar separația între cele două lumi este clară, de o parte se află cei buni, cei care se pot salva, iar la celălalt pol, Occidentul și toți cei care au adoptat sistemul de valori al acestuia. În societatea contemporană "Diavolul se află peste tot, diavolul se mișcă în spațiul Minckovski!" (C.M., 29 ani).

Soluția alternativă - un sistem ideologic

O posibilă soluție a unei astfel de crize identitare o constituie adoptarea unei ideologii, așa cum arăta Erik Erikson. Soluția ideologică pentru care au optat acești tineri se înscrie pe două coordonate: holismul și naționalismul. Pornind de la dogma creștin-ortodoxă, acești tineri o reinterpretează, îi dau noi conotații care uneori sunt în contradicție cu linia urmată de Biserica Ortodoxă Română.

Dimensiunea colectivistă a acestui model ideologic poate fi analizată în concordanță cu schema propusă de Schwartz și prezentată anterior. Prima dimensiune propusă de autor este creșterea personală vs. depășirea sinelui, primul tip de valori fiind

specifice individualismului, iar cel de-al doilea colectivismului.

La nivelul asociației nu este încurajată inițiativa individuală și nici obținerea unui succes personal. Acțiunile întreprinse sunt propuse de membrii conducerii, iar aceasta ia decizia. Obținerea unui succes personal și popularizarea acestuia este numită trufie, de aceea ei renunță la tot ceea ce le-ar putea aduce o astfel de reușită (de exemplu, una dintre membre care a renunțat la practicarea dansului de performanță după intrarea în ASCOR). Succesele nu sunt puse pe seama calităților personale, ci pe ajutorul dat de divinitate, deoarece "Dumnezeu lucrează prin oameni" (V.M., 24 ani). Dorința de putere este respinsă, fiind considerată ca inspirare de Diavol: "Demonismul îți dă putere asupra celui-lalt.(...) Domină numai Diavolul, el își impune voința sa!" (M.T., 21 ani).

Accentul cade pe ajutor în cadrul grupului și pe cooperarea cu ceilalți, probabil și din cauza relațiilor afective puternice care există între membri, cei mai mulți afirmând că în ASCOR au găsit un ajutor din partea celorlalți. Dar această dorință de întraajutorare nu funcționează decât în interiorul grupului, străinii nefiind ajutați decât dacă există o acțiune special organizată de asociație în acest scop (cum ar fi vizitele la orfeline sau la căminele de bătrâni). "Ceilalți" nu trebuie să beneficieze nici măcar de serviciul religios gratuit: "Serviciul duhovnicesc trebuie să-l plătești dacă nu aparții acestei comunități, iar omul ăla care aparține, e altceva" (V.V., 29 ani).

Pentru cea de-a doua dimensiune a modelului elaborat de Schwartz, deschidere la schimbare vs. conservarea ordinii, balanța înclină tot spre valorile proprii colectivismului. Autodirecționare și autonomia individuală sunt înlocuite cu supunerea la autoritate, mai ales față de autoritatea Bisericii și a reprezentanților ei. Membrii asociației nu întreprind nimic fără să ceară "binecuvântarea" duhovnicului lor, simțindu-se absolviți de răspunderea acțiunilor proprii: "E mare luptă aici, să nu faci tu, să faci ce ți se spune să faci. Eu cred că aia e bine să fac, mă duc și-i cer părintelui

binecuvântarea. Deci nu fac voința mea, asta a vrut părintele să fac. Deci sunt sub ascultare și e altceva!" (V.V., 29 ani).

De asemenea, sunt valorizate tradiția, securitatea și conformismul, iar hedonismul cade sub influența păcatului, în conformitate cu canoanele stabilite de Biserică. Conformarea la normele de comportament ale grupului și la cele derivate din dogmele creștin-ortodoxe este foarte puternică, iar controlul comunității pentru respectarea acestora este foarte riguros. Este valorizată orientarea spre tradiție, spre întoarcerea la comunitatea "românească adevărată", alegându-se drept punct de reper România anilor interbelici.

Tenta naționalistă a discursului identitar promovat de acești tineri se regăsește în proclamarea supremației ortodoxismului românesc față de alte religii și chiar față de creștinismul ortodox practicat de alte popoare și în permanentul apel la originile poporului nostru care ne conferă o poziție specială, superioară în spațiul european.

Un prim punct al acestui discurs îl constituie stabilirea unei identități între poporul român și religia creștin-ortodoxă: "Poporul nostru nu poate face distincție între a fi creștin și a fi ortodox..." Valorile noastre românești sunt și creștine în același timp" (C.A., 29 ani). Schimbarea religiei determină pierderea calității de a fi român: "În momentul în care își modifică credința își modifică și ființa și ajung să vorbească limba română fără să vorbească românește" (E.T., 25 ani).

Specificul ortodoxiei la români este dat de dubla noastră origine, dacă și latină. De la daci a fost preluat cultul morților, care este mai puternic la noi decât la alte popoare ortodoxe ("Dacii noștri aveau un cult deosebit al morților și a contat asta foarte mult..." Ei aveau mare frică de Dumnezeu", M.T., 21 ani), iar de la romani a fost adus creștinismul. O altă trăsătură specifică poporului român o constituie creștinarea sa timpurie: "Am fost creștinați încă de la nașterea poporului nostru de Apostolul Andrei. Poporul nostru s-a născut creștin" (C.A., 29 ani).

Această apropiere de valorile or-

todoxiei este proprie românului "absolut": "adevăratul român, cel ce reprezintă românitatea, în el trăiesc o mulțime din calitățile creștinului, din calitățile fundamentale ale ortodoxului" (V.M., 24 ani). Portretul românului "adevărat" este centrat mai ales pe calități de ordin afectiv: "Românul este blând, adică ospitalier, cald, bun ca spațiul ăsta românesc. (...) Nu e orgolios, adică nu-și impune voința sa. (...) Nu pune înaintea dragostei pentru celălalt onoare." (V.V., 29 ani).

Dar trăsăturile enumerate mai sus sunt caracteristice țăranului și, parțial, intelectualilor din perioada interbelică: "Țăranul, pentru el lumea era sacră, și avea delicatețe sufletească, el fiind mai apropiat de Dumnezeu decât orice intelectual care gândește creștinește" (V.V., 29 ani). Astfel, în reconstrucția societății românești acești tineri propun preluarea modelului cultural al anilor '30, care presupunea întoarcerea la spiritualitatea românească tradițională prin recuperarea valorilor ortodoxiei și a celor specifice românității. De altfel, cei mai mulți dintre ei afirmă că și-au ales drept modele în viață personalități ale perioadei interbelice, cum ar fi: Petre Țușea, Nae Ionescu, Nichifor Crainic.

Deci pornind de la dogma creștinismului ortodox, acești tineri o reinterpretează și îi adaugă note specifice ideologiei colectiviste și celei naționaliste. Opțiunea pentru ortodoxie se explică prin caracterul tradiționalist promovat de aceasta, constituindu-se într-o modalitate de apărare a identității naționale în fața "agresiunii" produse de cultura occidentală și prin relațiile afective intense care există în interiorul comunității de credincioși.

Cu toate acestea, criza identitară pe care o trăiesc membrii ASCOR nu se rezolvă decât parțial. La toți cei intervievați este prezentă confuzia identitară manifestată prin: confuzie temporală, frica de intimitate și identitate negativă. Confuzia temporală îmbracă forma nostalgiei față de timpurile trecute, în special față de perioada anilor '30 pe care încearcă să o readucă în prezent. Frica de intimitate se referă mai ales la intimitatea cu o persoană de sex opus și se traduce prin condamnarea

intimității sexuale, inclusă în sfera păcatului. Totuși există dorința de relaționare cu alți tineri, de apropiere, dar fără implicații de ordin sexual. Identitatea negativă este mai puțin conturată, dar se manifestă prin atitudini și comportamente care vin în opoziție cu normele sociale. Astfel se explică anumite acțiuni ale asociației ce au produs incidente și au generat conflicte cu instituțiile statului, cum ar fi montarea crucilor din piața universității fără acordul organelor administrative, sau anumite acțiuni cu caracter xenofob.

Confuzia identitară pe care o trăiesc acești tineri se explică prin faptul că "eul" fiecărui individ se întărește din exteriorul său, fără să aibă forța necesară funcționării autonome. Sistemul de valori și norme nu este unul propriu, rezultat dintr-o sinteză personală, ci unul gata fabricat, împrumutat din exterior. De aceea apare probabil această respingere a tot ceea ce este diferit de convingerile proprii și care ar putea constitui o tentație.

Concluzii

Așa cum anticipam în ipoteze, lipsa resurselor necesare (capital uman, capital social și capital material) îi determină pe tinerii intervievați, membri ai ASCOR, să utilizeze capitalul simbolic ca principală modalitate de a face față perioadei de tranziție.

Lipsa resurselor, anumite eșecuri personale, precum și necesitatea redefinirii identității naționale apărută după 1989 produc o criză a identității personale a cărei soluționare se încearcă prin apelul la ideologie. Tipul de ideologie adoptat își are rădăcinile în dogma creștin-ortodoxă, dar aceasta este reinterpretată, accentuându-se dimensiunea colectivistă și cea naționalistă. Opțiunea pentru această ideologie nu rezolvă criza, ci doar o maschează.

Note și bibliografie

1. Următoarele două paragrafe se regăsesc într-o formă asemănătoare și în lucrarea *Implicare religioasă și Peer-grupuri*, a cărei autoare sunt, publicată în *Revista de Cercetări Sociale* Nr. 2/ 1997.
 2. Menționez că studiul a fost realizat doar pe filiala ASCOR din București.
 3. Date provenind din sondajul realizat de Catedra de Sociologie a Universității București, septembrie 1995.
 4. Resurse în sensul utilizat de Dumitru Sandu în "Sociologia tranziției", Editura Staff, 1996.
- Andrei, P., *Opere sociologice*, vol. II, Editura Academiei RSR, București, 1975
- Bălănescu, S., Solacolu, I. *Inconsistența miturilor*, Editura Polirom, Iași, 1995
- Culianu, I.P., *Mircea Eliade*, Editura Nemira, București, 1995
- Dumont, L., *Essais sur l'individualisme moderne: une perspective anthropologique sur l'ideologie*, Éditions du Seuil, Paris, 1983
- Čolović, I., *La religion de la nation serbe*, în *Transeuropéens*, nr.6, 1996
- Erikson, E., *Childhood and society*, W.W. Norton Company Inc., New York, 1963
- Erikson, E., *Identity: Youth and Crisis*, Faber&Faber, Londra, 1968
- Hervieu-Léger, D., "Vers un christianisme de communautés émotionnelles în Cléveront, M. (coord.), *L'état des religions dans le*

- monde, Éditions La Découverte, Paris, 1987
- Kepel, G., **La revanche de Dieu**, Édition du Seuil, Paris, 1991
- Sandu, D., **Sociologia tranziției**, Editura Staff, București, 1996
- Schlegel, J.L., "Individualisme et religions dans la société contemporaine", in **Le religieux en occident: pensée des déplacements**, Publications des Facultés Universitaires Saint-Louis, Bruxelles, 1985
- Schwartz, S.H., "Individualism-collectivism: Critique and proposed refinements", in **Journal of Cross-cultural Psychology**, Nr. 21, 1990
- Schwartz, S.H., Sagiv, L., "Identifying culture-specific in the context and structure of value" in **Journal of Cross-cultural Psychology**, 1993